

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук
Косенка Юрія Миколайовича
на дисертаційне дослідження Михновецької Ірини Володимирівни
**«Формування взаємовідносин старших дошкільників
з синдромом Дауна»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань
01«Освіта / Педагогіка» за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»

Ступінь актуальності обраної теми

Актуальність дисертаційного дослідження обумовлюється сучасними тенденціями розвитку педагогічної науки України у руслі спеціальної та корекційної педагогіки і психології та викликами, що стоять перед реформуванням системи освіти і вимагають подальшого вдосконалення формування взаємовідносин у закладах дошкільної освіти. В умовах інклюзивного освітнього простору та утвердження нової освітньої парадигми, характерними рисами якої є: орієнтування на «суб'єкт-суб'єктну» взаємодію та психосоціальний розвиток зростаючої особистості, перехід до оновленої моделі навчального процесу, оптимальне поєднання теоретичних і практичних компонентів освіти й виховання; особливого значення набувають нові програми формування взаємовідносин у дітей з особливими з освітніми потребами з порушеннями інтелектуального розвитку, що сприяють адаптації та соціалізації у суспільстві особистості, якій необхідно реалізувати свій потенціал в умовах сучасного освітнього середовища.

Отже, можемо констатувати, що пріоритетне значення у вирішенні цієї проблеми належить системі дошкільної освіти і виховання, та її здатності до швидкого реагування у питаннях акцентуації на інтересах та потребах осіб з особливими освітніми потребами, і зокрема розвиток повноцінної особистості, підвищення ефективності процесів формування ціннісних орієнтирів, соціальних установок, а в подальшому взаємовідносин у дітей старшого дошкільного віку з синдромом Дауна. З огляду на це, дисертаційне дослідження Михновецької Ірини Володимирівни є безперечно своєчасним як за змістом, так і здобутими результатами, тому повністю відповідає потребам сучасної дошкільної практики, а головне стратегії розвитку інклюзивного освітнього середовища в цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Можемо зазначити, що дослідження виконано в межах плану науково-

дослідної роботи відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України «Корекційно-розвивальна спрямованість реалізації компетентнісного підходу в змісті освіти дітей з розумовою відсталістю» (0115U000200). Тему дисертації затверджено Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки НАПН України (протокол № 6 від 27 квітня 2017 р.).

Оцінюючи **ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій**, сформульованих у дисертації Михновецької І. В., необхідно відзначити проведений дисертанткою ґрунтовний аналіз, систематизацію та розкриття актуальності проблеми, стан її наукової розробки. В контексті останнього, науково вивірено об'єкт, предмет, мету і завдання дисертаційної роботи, досить ґрунтовно охарактеризовано теоретичну основу, методи дослідження, наукову новизну, теоретичне значення та практичну значущість здобутих результатів. Логіка побудови дисертаційної роботи відповідає визначеним меті і завданням дослідження.

Детальний аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури, освітньої практики закладів дали змогу здобувачці розкрити й охарактеризувати, з позицій власного дослідження, сутність і зміст поняттєво-категоріального апарату, розробити алгоритм формування взаємовідносин, визначити компоненти взаємовідносин (інтрасуб'єктний та інтерсуб'єктний) й ґрунтовно охарактеризувати критерії (установочно-мотиваційний, когнітивно-афективний, конативний та диспозиційний), показники та рівні сформованості взаємовідносин у старших дошкільників із синдромом Дауна, враховуючи специфіку організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

Слід відзначити ґрунтовну характеристику провідних понять дослідження «взаємодія», «взаємини», «відносини» та «взаємовідносини» з точок зору філософії, соціології, психології та педагогіки, сутність яких дисертантка розглядає в інтеграції формування взаємовідносин та пояснює їх проекцію на соціалізацію в майбутньому.

Актуалізація понятійно-категоріального апарату дослідження та результати констатувального етапу педагогічного експерименту стали підґрунтям для визначення й обґрунтування дисертанткою таких педагогічних умов формування взаємовідносин у старших дошкільників із синдромом Дауна як: педагогічні:

високий рівень професійних якостей педагогічних працівників, співпраця у роботі педагогів, залучення різноманітних педагогічних прийомів та засобів при здійсненні діяльності; психологічні: рівень актуального та найближчого розвитку дітей із синдромом Дауна, урахування вікових та психологічних особливостей розвитку, компенсаторні можливості емоційно-вольової та поведінкової сфер, сформовані навички взаємодії з іншими, урахування сформованості інтрасуб'єктного та інтерсуб'єктного компонентів формування взаємовідносин; та організаційні: залучення різноманітних форм роботи з дітьми, підбір правильного місця роботи для кращого засвоєння необхідного матеріалу, створення правильної взаємодії-допомоги педагогів з дітьми під час проведення корекційних занять; вдосконалення форм, методів, прийомів, засобів виховного впливу; реалізація особистісного потенціалу дошкільників з синдромом Дауна.

Позитивом роботи, на нашу думку, є поділ дисертанткою, реципієнтів дослідження на групи (діти з інтелектуальними порушеннями легкого ступеню та діти з інтелектуальними порушеннями помірного ступеню), та аналіз потенціалу психосоціального та психоемоційного розвитку дітей з синдромом Дауна.

Варто зазначити, що на етапі теоретичного аналізу джерельної бази психолого-педагогічної складової дисертації, Михновецька І. В. досить повно окреслила науково-методологічний доробок сучасної спеціальної психології та корекційної педагогіки.

Заслужують на увагу представлені у дисертації та відповідних публікаціях здобувачки результати дисертаційного дослідження, які можуть широко використовуватись в педагогічній та психологічній практиці, що дало змогу значно підвищити ефективність формування взаємовідносин в умовах дошкільного навчального закладу. Саме останнє, є вагомим здобутком, що актуалізує практичну значущість дисертаційного дослідження Михновецької Ірини Володимирівни.

Підтвердженням правильності зробленого нами останнього висновку є ґрунтовна характеристика форм, методів та прийомів освітньої роботи з формування взаємовідносин у власне програмі з формування взаємовідносин. Згідно авторської програми крім традиційного інструментарію (показ, зразок), були застосовані і інші прийоми роботи (усвідомлення власної значущості за допомогою словесних заохочень педагога, активізація прагнень до самовираження, акцентуація на правильно виконаних завданнях, активні рухові вправи, релаксація,

усвідомлення загальноприйнятим правилам поведінки, усвідомлення поведінки інших дошкільників, корекція негативних поведінкових реакцій інших, коригування дій інших, самостійне усвідомлення помилок у діяльності, прояв лідерських якостей, можливість впливу дошкільника на інших без залучення допомоги дорослого та ін.), що систематично реалізовувались на усіх етапах програми (підготовчого, корекційно-розвивального та заключного), які здобувачка переконливо розглядає як основу систематичної цілеспрямованої роботи з формування взаємовідносин у старших дошкільників із синдромом Дауна.

Заслуговує на особливе схвалення здійснений дисертанткою педагогічний експеримент, як його констатувальний, так особливо формувальний етап. Науково виведені рівні сформованості взаємовідносин (незадовільний, задовільний, достатній, високий) забезпечили досягнення цілеспрямованого та прогнозованого результату.

Досить ґрунтовне опрацювання здобутих експериментальних даних методами математичної статистики дає всі підстави для визначення теоретичної ефективності як самого дослідження, так і своєчасності й важливості для педагогічної практики напрацьованих здобувачкою методичних матеріалів, розробленого змісту та, відповідно, форм і методів, педагогічних умов його реалізації у освітньому процесі дошкільних навчальних закладів. Підтвердження цього висновку є представлена здобувачкою у дисертації апробація основних теоретичних і практичних положень дисертаційного дослідження у доповідях на численних міжнародних і всеукраїнських науково - практичних конференціях.

Слід наголосити на тому, що основні результати дослідження розкриті у 26 наукових публікаціях здобувачки, з них 1 колективна монографія, 9 одноосібних статей, у тому числі 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому в базі даних Scopus, 1 – у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 – у науково-методичному збірнику та 6 у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук, що включені до міжнародних наукометричних баз; 16 публікацій апробаційного характеру.

Дисертацію написано відповідно до чинного українського правопису (Постанова кабінетів міністрів України № 437 від 22 травня 2019 року), стиль викладу матеріалу відповідає науковому. Тексту рукопису притаманна цілісність та логічна послідовність. Термінологія, використана у дисертації, є загальновизнаною.

Виконана робота свідчить про достатній рівень теоретичної та методичної підготовки дисертантки та характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій.

Відповідність змісту анотації основним положенням дисертації

Зазначимо, що зміст анотації та основні положення тексту дисертації Михновецької Ірини Володимирівни є ідентичними. Ознайомлення з текстом анотації дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом вона відповідає вимогам, що визначаються МОН України. У тексті анотації стисло висвітлено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Михновецькою І. В. дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Загалом, дисертація Михновецької Ірини Володимирівни заслуговує на позитивну оцінку, проте вважаємо за доцільне зробити деякі зауваження і висловити окремі побажання:

1. У п.1.3 першого розділу рецензованого дослідження, на нашу думку, авторка недостатньо аргументує вибір вікової категорії дошкільників, а саме старших дошкільників із синдромом Дауна, для формування взаємовідносин, з огляду на представлений аналіз психосоціального розвитку усіх дітей дошкільного віку.
2. Дисертанткою представлено авторську програму формування взаємовідносин старших дошкільників із синдромом Дауна (п.3.2). Дисертація безумовно виграла б, якби у ній були представлені пояснення, щодо вибору інтерактивних методів, поданих у програмі.
3. У дисертаційній роботі достатньо повно і детально представлено діагностичний комплекс дослідження та програму формування взаємовідносин старших дошкільників з синдромом Дауна на основі розроблених структурно-критеріальної моделі та діагностичної моделі компонентів взаємовідносин, але, на жаль, у списку публікацій ці ваші здобутки не представлені. Доцільно видати це у вигляді цілісних методичних рекомендацій, які поєднували б у собі діагностичний комплекс і програму формування взаємовідносин з безпосередньою інтерпретацією на розроблені Вами моделі
4. Формувальний етап дослідження, на наше переконання, потребує долучення до експерименту більшої кількості регіонів України. Рекомендовно в

майбутньому представити результати експериментальної роботи в ширшому колі областей України.

Висновок про відповідність дисертації чинним вимогам

Дисертаційна робота Михновецької І. В.. на тему «Формування взаємовідносин старших дошкільників з синдромом Дауна» за актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблеми, практичним значенням відповідає вимогам п.10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та може бути представлено у спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Юрій КОСЕНКО

Підпис	Косенка Юрія
засвідчую	
Декан	Юрій Лякной
04	10 2023 р.